

יד
מהרי"ע

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בהר
אייר ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

השלמה לדברים שנאמרו בהילולת מהרי"ץ בעניין התעלומה שבדבריו לגבי ה'כורך' בליל הסדר, ומה שהביא בשם הספר מגיד מישרים, התייחסות לדברי הילקוט יוסף כי מנהג הספרדים הוא להניח את המרור בתוך המצה למרות שרוב ככל הראשונים כותבים ההיפך, פלא על טענתו כי בתולעת יעקב כתוב ההיפך ממה שהביא מהרי"ץ בשמו, ותמיהה על הבנתו בספר מגיד מישרים.

בעניין המעוררים בזמנינו בדבר הכלאת העופות עם מינים שונים, עפ"י דעת הפוסקים הסוברים כי העוף אינו נאכל אלא במסורת, סייעתא חדשה לדברים שאמר מרן שליט"א בעבר בעניין זה, וביאור נפלא על-פי הזוה"ק איך התרנגולים יכולים להבדיל בין יום ללילה, גם אם יהיו במקום חשוך ואפל.

הכנה לקראת חג השבועות, בעניין לימוד התורה בדרך הנכונה והישרה, דברי הגראי"ל שטיינמן בשם החזו"א שמדות עקומות גורמות לסברות עקומות בלימוד, ועל פי זה הסבר חדש במעשה בבנו של החפץ חיים אשר אביו אמר לו שגדול בתורה הוא כבר לא יהיה וכו'.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק כי עדיף להישאר בקושיא מאשר לומר סברא זרה, ובירור מקורו שציין שם מהש"ך.

ארבע הערות נוספות (בנוסף לששת ההערות שכבר נאמרו בשיעור מוצש"ק קדושים) על דברי הרב קוגל שליט"א בספרו צבי לבית, בעניין הבקיאות היום בשטיפה ורחיצה לפני ספירת ז' נקיים. מעשה שהיה לפני כ-110 שנים ברב אשכנזי שראה את אפיית המצות הרכות אצל יהודי תימן, והודה כי מצות אלו כשרות למהדרין ואף אכל מהם בעצמו בפסת.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 643

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב הגאון רבי יחיא זכריה ב"ר שלמה צברי זצ"ל, שהשבע ביום י"ד אייר יחול יום היארצייט שלו, תנצב"ה.
נדבת בנו ידידנו היקר הרה"ג שמואל צברי שליט"א, מחבר ספרי השיטות ועוד, ומנהל מוסדות 'דרכי אי"ש' בבני ברק, בעבור שהתנדב ביד רחבה למוסדות יד מהרי"ץ.
המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"י"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב הגאון רבי יחיא זכריה ב"ר שלמה צברי זצ"ל, שהשבוע ביום י"ד אייר יחול יום היארצייט שלו, תנצב"ה.

נדבת בנו ידידנו היקר הרה"ג שמואל צברי שליט"א, מחבר ספרי השיטות ועוד, ומנהל מוסדות 'דרכי אי"ש' בבני ברק, בעבור שהתנדב ביד רחבה למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ב"ה ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונוק יצילהו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

השלמה לדברים שנאמרו בהילולת מהרי"ץ בעניין התעלומה שבדבריו לגבי ה'כורך' בליל הסדר, ומה שהביא בשם הספר מגיד מישרים, התייחסות לדברי הילקוט יוסף כי מנהג הספרדים הוא להניח את המרור בתוך המצה למרות שרוב ככל הראשונים כותבים ההיפך, פלא על טענתו כי בתולעת יעקב כתוב ההיפך ממה שהביא מהרי"ץ בשמו, ותמיהה על הבנתו בספר מגיד מישרים.

בהילולת מהרי"ץ השנה, בין יתר הדברים, דיברנו על איזו תעלומה הצריכה תשובה, פתרון ומענה, בדברי מהרי"ץ זיע"א, דבר מפליא, בעניין ה'כורך' בליל הסדר. מהרי"ץ מביא דבר בשם הספר מגיד מישרים, והדבר לא נמצא. לא כתוב, לא את המלים ולא את העניין.

וז"ל מהרי"ץ [באגדתא דפסחא עץ חיים], ודע, דבכורך צריך כזית מצה וכזית מרור, וכורך יחד. בכורך, צריך לכרוך את המצה והמרור ביחד. לא סגי בחצי זית מזה וחצי מזה, אלא בעינן מכל אחד כזית.

השאלה היא, מהו העליון ומהו התחתון? או אולי האחד רק על יד השני?

כותב על כך מהרי"ץ, ונוהגין העולם לכרוך המצה בפנים, והמרור חוצה לה. דהיינו, המצה מוסתרת, והמרור עוטף אותה מבחוץ. מהרי"ץ אומר, כי כך 'מנהג העולם'.

וכן היה מנהג מורי זקני ז"ל, וכן כתב הרשב"ם פרק ערבי פסחים דף קט"ו ע"ב לענין בלע מרור לא יצא. לא ניכנס לראיה מהרשב"ם, צריכים לדון בכך, כי לפום רהטא הוא לא מדבר כלל על הכורך. המדובר שם, בעניין 'בלע מצה' – יצא, בלע מרור – לא יצא, אבל

מתוך הדברים נראה שהוא מדבר על כך שהמרור מבחוץ. ברם, זאת שאלה נפרדת.

וכן מוכח מלשון הר"י ן גיאת שהביא המגיד משנה וז"ל, וכורך מצה בחזרת ע"כ.

ווכן כתב בספר החינוך בפירוש בפרשת בא סימן י"ע"ש. זה לא בסימן י', אלא בסימן כ"א.

כעת מהרי"ץ מוסיף – ועל כך השאלה – בזה"ל, וכן כתב בספר מגיד מישרים וז"ל, והמרור מבחוץ, כהאי קליפה דמסחרא לקדושה ע"ש. כידוע, את הספר מגיד מישרים, כתב מרן הבית יוסף. אלו הגילויים שהמלאך המגיד היה אומר לו.

וכן מוכח בספר תולעת יעקב ז"ל. זהו דבר נוסף, עוד ראיה שמהרי"ץ מוסיף, מהספר תולעת יעקב למהר"ם גבאי.

והוא סוד [תהלים מ"ה, י"ד] כָּל כְּבוֹדָהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה, (כן שמעתי מפי אבי מ"ו). מהרי"ץ מביא עוד עניין, שהמצה היא מבפנים, כי כל כבודה בת מלך. המצה רומזת לשכינה, זו מדת מלכות. לכן היא צריכה להיות מוסתרת, והמרור מסביב.

וגם לפי הפשט כן נראה, שצריך להיות המרור מבחוץ, כי כן הוא סדר הדברים, תחלה מיררום, ולבסוף היה ענין המצה בצאת ישראל ממצרים (כן שמעתי מפי אחי הי"ו).

דיברתי על כך אז [בהילולת מהרי"ץ], הרחבנו בעניין, לא נחזור על הדברים.

*

קיבלתי מכתב בנושא הזה, באמצעות ידידנו הרב אייל חדר הי"ו מהמושב אליכין, מאת הרב אריה מאיר שליט"א, מחבר הספר 'תורת אס' על הנביאים.

הוא כתב לי בזה"ל, בס"ד, לכבוד מו"ר הגאון הגדול מעוז ומגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א. בעניין מה שנכתב בעץ חיים למו"ר וגאון עוזנו המהרי"ץ זצוק"ל באגדתא דפסחא וז"ל: "וכן היה מנהג מו"ז ז"ל... וכ"כ בספר מגיד מישרים וז"ל והמרור בחוץ, כהאי קליפה דמסחרא לקדושה, ע"ש וכן מוכח בס' ת"י ז"ל, והוא סוד כל כבודה בת מלך פנימה..." (אגדתא דפסחא עץ חיים, הגדת הגאונים והרמב"ם ועוד).

הבאת ציטוט לחיזוק מנהג זה, ודי בהבאת הטעם, כנלמד מלשון זו המובאת בספר מגיד מישרים.

בברכה להצלחת מו"ר גאון עוזנו הגה"צ הרב רצאבי שליט"א, שיאריך ימים על ממלכתו. אריה מאיר.

דבר ראשון, שמחתי על עצם הדבר, שישבו לפצח את האגוז הקשה הזה. ברוכים יהיו. אבל לגופו של עניין, אני עדיין לא רואה פה תשובה. כי אם העניין הוא, להגיד שמהרי"ץ לוקח את העניין שהקליפה סובבת את הקדושה, לעניין המרור, הוא לא צריך את המגיד מישרים בשביל כך. העניין הזה, שהקליפה סובבת את הקדושה, כתוב בעשרות מקומות – ואולי במאות מקומות – בספרי הקבלה, כגון בספר הזוהר הקדוש. בשביל כך, מהרי"ץ לא היה צריך להביא את המגיד מישרים. מהרי"ץ זיע"א היה בקי עצום גם בזוה"ק וכו'.

לשם דוגמא בעלמא, אציין כמה מקומות, כגון בזוה"ק פרשת לך לך דף פ"ד ע"ב, וכן בפרשת תרומה דף קמ"א, וכן בפרשת שלח לך דף קס"ג ע"ב. רבו מספור, המקומות שהדבר מובא. בכדי להגיד שהמרור הוא קליפה, והמצה היא קדושה, ושהקליפה סובבת את הקדושה, לא היה צריך בשביל זה להביא את המגיד מישרים דוקא.

אין ראיה מזה שהתחיל בלשון הקודש וסיים בארמית, כי זה שכיח טובא במגיד מישרים, למי שיעיין.

*

לגבי הנוגע לספר תולעת יעקב, מהרי"ץ כותב ז"ל: "וכן מוכח בתולעת יעקב ז"ל, והוא סוד כל כבודה בת מלך פנימה". ז"ל היינו, זכרוננו לברכה. אבל משום מה נראה שהוא קרא והבין, שהכוונה זה לשונו, כל כבודה בת מלך פנימה. אולם מהרי"ץ לא התכוון לומר כי זהו הלשון של התולעת יעקב, אלא הכוונה ז"ל – זכרוננו לברכה. זהו. נקודה. את המלים 'זהו סוד כל כבודה וכו', מהרי"ץ כתב בשם אביו, הר"ר יוסף זצ"ל. מהרי"ץ כתב זאת, בשם אבא שלו. זה לא קשור לספר תולעת יעקב.

ובספר מגיד מישרים לא מצאנו לשון זו. נראה לומר שאמנם בספר מגיד מישרים לא נאמרה לשון זו, אבל כן כתב שם בעניין זה שהקליפה והס"א מסובבים לקדושה ז"ל: "... אשר פדית – כלומר כמו דקליפין סחריין לקדושה, הכי הו' ישראל משתקעין ביני אומיא, וקב"ה פריק יתהוין" (מגיד מישרים פרשת נצבים).

ועוד כתב שם בעניין זה ז"ל: "...דגם זה לעומת זה עשה האלהים. וכי היכי דבסטר קודשא איכא דכר ונוקבא, הכי איכא בהני סיטרי... למירמז דההוא סיטרא סתרא לקדושה, דוגמת קליפה דאגוזא..." (מגיד מישרים פרשת וישב). ונראה לומר שאין הכוונה לצטט במדויק את לשון הספר, אלא ללמוד מדבריו את עניין זה שהקליפה מסובבת את הקדושה, לעניין הטעם למנהג זה שהמרור מסבב את המצה.

ברצונו לומר, כביכול מהרי"ץ לקח את הנושא הזה, שהקליפה סובבת את הקדושה, לגבי העניין של המרור. הגם שלא שזה כתוב שם, כי הוא לא דיבר לגבי המרור.

וכן נראה משינוי הלשון המופיע בעץ חיים, שהמלים "זו"ל והמרור בחוץ" – הוא מדייק מכך שהתחיל בלשון הקודש וסיים בלשון ארמית – לא כלשון המגיד מישרים שרובה נשענת על ארמית, והיה צריך להשתמש באותו מטבע לשון כגון "זו"ל דמרור מסחר למצה...". ומשינוי הלשון "זו"ל והמרור בחוץ" נראה שאין זו אותה הלשון. ומזה שבא קודם ל"זהמרור בחוץ" – "זו"ל", רואים שלא הייתה הכוונה לצטט את לשונו במדויק, אלא לומר עניינו, כמשתקף מהמגיד מישרים.

גם כתב בספר תולעת יעקב ב'סוד ברכת הנישואין ז"ל: "והכל כדוגמא עליונה. כי המוח לפני ולפנים והקליפה מסובבת מבחוץ". וכעין זה ב'חתימת הספר'. וגם שם בא ללמדנו הוכחה לחשיבות המרור שיהיה מסובב מבחוץ את המצה, וגם על זה כתב "זו"ל".

לסיכום, נראה לומר שאין הכוונה בז"ל לציטוט מדויק מהספר, אלא לומר על לשון דומה שמתאימה לנדרון. במיוחד שאין עניין מיוחד של

עוד מעט נראה, מה שכתוב בספר תולעת יעקב. לגבי הספר תולעת יעקב, אין לי שאלה, שם אכן מוכח העניין. מהרי"ץ דייק יפה מאד, בספר תולעת יעקב.

*

אבל לפני שניכנס יותר לתוך הנושא הזה, נראה את לשון מהרי"ץ במהדורא קמא.

כידוע, למהרי"ץ יש מהדורא קמא, ומהדורא בתרא. מהרי"ץ מזכיר זאת בהקדמתו, ומבקש שם בזה"ל, ולהיות כי כבר נפשטו סדרי האגדה שכתבתי, ויד הכל ממשמשים בהם ומעתיקין אותם, לכן הנני מחלה פני כל משכיל ומעיין להגיה קונטרסי, כאשר כתבתי כאן מהדורא בתרא, ה"י זו דרך ישרה שיבור לו הארס על פי מנהג אבותינו. ומאן דבעי למהוי חסידא, ליקיים מילי דאבות.

אבל בכל זאת, לפעמים מתוך מהדורא קמא מתבררים כמה דברים, אשר היו קצת סתומים, או שהיתה איזו טעות. המהדורא קמא, הועילה להבין כמה דברים, כמ"ש בס"ד באגד"פ פרי עץ חיים.

והנה בנושא דידן, העניין הזה כתוב שם בצורה אחרת.

וז"ל מהרי"ץ שם, נוטל מצה שלישית, ובוצע ממנה שיעור כזית.

ולוקח כזית מרור, וכורכן יחד, ותהיה המצה כרוכה בפנים והמרור חוצה לה – הוא כותב עד כאן אותו הדבר, משא"כ ההמשך. כמו שכתב מהר"ם גבאי ז"ל על פי סוד גדול. אלו מלים, שהוא לא כתב אצלנו [דהיינו במהדורא בתרא], אבל באופן כללי זהו אותו הדבר, כי מהר"ם גבאי זהו בעל תולעת יעקב. אבל עכ"פ שם הוא מוסיף, שזה 'על פי סוד גדול'.

וכך היה מנהג מורי זקני מהר"ץ זלה"ה. ויטבלנה בחרוסת ויאמר, זכר למקדש כהלל וכו'.

מהרי"ץ במהדורא בתרא, הביא יותר מקורות לגבי הנושא הזה, אבל את המלים הללו, שמהר"ם גבאי כתב כך, 'על פי סוד גדול', זה לא כתוב. נראה שהוא דייק יותר, וכתב בזה"ל, ז'כן מוכח בספר תולעת יעקב'. מובן שמהרי"ץ

שינה קצת, כי אכן לא כתוב כך במפורש בספר תולעת יעקב. וחושבני כי הוא בהחלט תיקן את עצמו נכון, כיון שבספר תולעת יעקב אין את המלים הללו במפורש, וזה לא 'על פי סוד גדול'. רק כתובים שם דברים, אשר אפשר להבין מהם כך, ונראה כי זאת הבנה אמיתית.

בספר תולעת יעקב [סוד חג המצות, עמ' ל"ב] כתב כך, נקרא מרור, שנאמר [רות א', כ"ז] קראן לי מְרָא, שנתרחקה מן הדעת, ונפלה בגלות עם בניה.

כידוע, בעל ספר תולעת יעקב הוא גברא רבא, מראשוני המקובלים, והוא כותב כאן דברים עמוקים ברמזים. הוא מסביר, שהשכינה רמוזה במרור, אבל ישנו מצב שהשכינה רחוקה, כאשר היא מתרחקת מהקב"ה, 'נפלה בגלות', אזי זהו כמו מרור, 'קראן לי מרא'.

וכשנזכרה [דהיינו וכשהיא נזכרת] – כאשר הקב"ה זוכר אותה ומְקַרְבָּה – נקראת חסא. ואמרו ז"ל ב' ערבי פסחים, מאי חסא? דחס רחמנא עלן ופרוקינן.

לאחר כמה עניינים שהוא כותב בהמשך, 'הסדר השני' וכו', הוא חוזר שוב הפעם אל הנושא הזה, וכעת הוא כותב במפורש לגבי הכורך.

וז"ל שם, ואחר כך לוקח המצה הג' ובוצע ממנה, וכורכה עם המרור, ואוכלן בבת אחת, זכר למקדש כהלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכל. וכונת הקדוש הזה, לרמוז שהמצה העליונה, נכרכה עם החסא, ואז נגאלו ישראל.

חושבני, כי מהרי"ץ דייק את המלים 'וכורכה עם המרור', כי כאשר אומרים 'עם', הדבר השני הוא העיקר. ישנו טפל, וישנו עיקר. וכאשר אתה אומר, זה 'עם' זה, פירושו שזהו הדבר היותר חשוב. א"כ יוצא כי המרור, הוא החשוב, כי הוא הבולט. כאשר אני לוקח את הכורך, כשכרכתי את המצה עם המרור, רואים יותר ובעיקר את המרור, כי הוא העיקר, והמצה היא יותר טפילה. למרות שבסדר האכילה, לפני כן, אנחנו אוכלים קודם את המצה ואח"כ את

ישראל, אם ישראל אומרים שירה למטה, שאז מולידים שירה למעלה ע"ש.

ובספר גן המלך [סימן קל"ד] – הספר גן המלך הוא בסוף הספר שו"ת גינת ורדים, למהר"ר אברהם הלוי – כתב על התוספות קמא דסנהדרין [פ"ד דף ל"ז ע"ב] וכל בו [דף מ'], דבששת ימי המעשה, כל כנף מהששה כנפים שיש לחיות, הוא מתחיל לומר שירה. הרי ישנן שש כנפיים, אז במשך ששה ימים כל כנף אומר שירה. וביום שבת, כנף שביעי שהם ישראל, הם מתחילים לומר שירה, דכתיב [ישעיה כ"ד, ט"ז] מכנף הארץ זמירות שמענו. אם כן בחול כשיש מוסף, אומרים 'ועמך', שאנו טפלים אליהם. ובשבת אומרים עם עמך וכו', שהם טפלים אלינו.

והוא הדין ביום טוב כשחל בחול, אומר עם עמך, דהוי בשבת, שכנפי החיות לא נתייחדו לומר שירה, אלא בימי החול שהם ימי המעשה. והכי דייקי דברי התוספות ז"ל. והאריך מאד בזה ע"ש. זהו הדיוק. יפה מאד.

*

בספר ילקוט יוסף [פסח, חלק ג', עמ' תרנ"ה] כתב, שמנהג הספרדים אינו כך. וז"ל, מנהגנו להניח את המרור בתוך המצה, והמצה עוטפת את המרור.

אבל הוא בעצמו מודה, שכמעט כל הראשונים אומרים אחרת. הוא מביא כי רבינו חננאל אומר, 'כורך את המרור על המצה', וכך משמע מרש"י בסידורו, מחזור ויטרי, וכ"כ המנהיג, וכ"כ החינוך – את החינוך כבר מהרי"ץ הביא – וכ"כ באגודה, וכ"ה בספר השלחן – זהו אחד מתלמידי הרשב"א – וכ"כ באבודרהם וכ"כ בספר הנייר, וכן הוא לשון הרא"ש מלונל בספר המנהגות, ובשבלי הלקט, וכן בסדר היום כותב במפורש לכורך אותה כך, וכן כתב הלבוש.

רק מהר"ח אור זרוע, אומר להניח את המצה על המרור.

נראה שהוא היחידי שכותב במפורש אחרת, זהו מהר"ח אור זרוע, שהוא נכדו של בעל אור זרוע המפורסם.

המרור, אבל לגבי הכורך יש למרור כביכול יותר חשיבות, כי הוא נראה, והמצה מוסתרת. לכן מהרי"ץ דייק לכתוב, במהדורא בתרא, כי זה 'מוכח' בספר תולעת יעקב. לא יכל מהרי"ץ לכתוב שכך כתוב, כי זה לא כתוב שם במפורש. לגבי המלים 'סוד גדול', אכן ישנו שם סוד גדול, כפי שהוא רומז שם. אולם זה לא נוגע לענייננו. לא שייך לפרט הזה. אבל לגבי איך עושים את הפעולה של הכורך, הוא אומר שזה 'עם המרור'.

אולי ישנה בכך מחלוקת בראשונים, זכורני כי לא כולם מסכימים לכלל הזה, שפירוש המלה 'עם' – שזהו היותר חשוב, אבל זה מה שבדרך כלל מקובל, זהו מה שאנחנו נוקטים.

שהרי לכן אנחנו עושים הבדל, בתפילת מוסף, בין כשזה חל בשבת ויו"ט, לבין כשזה חל בחול. בשבת אנחנו אומרים, כתר יתנו לך וכו' עם עמך ישראל, ובראש חודש וחול המועד אנחנו אומרים 'ועמך' ישראל.

ההבדל הוא, כי בימי חול, עם ישראל טפלים למלאכים. 'מלאכים המוני מעלה, ועמך ישראל' – המלאכים הם העיקר, ואנחנו מצטרפים אליהם. אבל בשבת, אנחנו מתחילים, אנחנו העיקר, והמלאכים הם טפלים אלינו. זהו שורש הדברים.

כידוע, מהרי"ץ כותב זאת [עץ חיים דף קמ"א ע"א], הוא מביא את דברי בעל ספר גינת ורדים, וכותב בזה"ל, עם עמך, כן הנוסח השגור בפי רוב שלוחי צבור. וכן מוכח בזהר משפטים דף קי"ז ע"ב. וברוב הדפוסים גרסי 'ועמך' ישראל. וכן דעת הרד"א וז"ל. ואף על פי שאמרו במסכת חולין [דף צא:] שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל שירה למטה, אף על פי כן אין אנו רוצים להתפאר בזה, אלא אנו אומרים שהמלאכים משבחים ומקדישים תחלה עכ"ל. ובספר אודה ה' [דף נ' ע"א] פירש על פי מה שאמרו בשמות רבה [פרשה כ"ג סימן ז'], כשישראל בצער, אין שירה למעלה ע"ש. זהו כוונת עם עמך וכו', כלומר, אם המלאכים ישירו ויתנו לך כתר, זה הוי דוקא עם עמך

מה שהוא מביא אח"כ, הם לשונות קצת לא ברורים, כגון רב עמרם גאון שכתב, 'כורך חזרת במצה'. שם הדבר לא ברור. נדלג על כך. ולאחר מכן, הוא מביא רק מהאחרונים שכתבו כך, כגון קיצור שלחן ערוך וערוך השלחן.

ממש כמעט שאין למנהג הזה, על מה לסמוך. בין הספרדים עצמם, לא כולם נוהגים כך. ישנם הנוהגים כך, וישנן ארצות שנוהגים אחרת.

לאחר מכן ועמ' תרנ"ז, הוא מביא את דברי מהרי"ץ, מנהג העולם לכורך המצה בפנים והמרור חוצה לה, וכן נהג מורי זקני וכו'. ובסוף הוא אומר על כך, לשון המגיד מישרים הנ"ל לא נמצא לפנינו, ועכ"פ אין הכרח לחדש דברים עפ"י הסוד, שהטעם עפ"י הסוד משתנה לכאן ולכאן וכו'.

מהרי"ץ הוא זה שהביא דברים 'בשם' המגיד מישרים והתולעת יעקב, שלא היו לפניו כנראה. והבין מהם, שהמרור רומז לקליפה חלילה, והמצה לקדושה, ולכן המרור צריך להיות סביב המצה, כמו שהקליפה סביב הקדושה, שכל כבודה בת מלך פנימה.

משום מה הוא חושב, שלא היו לפני מהרי"ץ הספרים הללו, מגיד מישרים ותולעת יעקב. נראה שהוא הבין, כי אולי מהרי"ץ לקח זאת מספרים אחרים שהביאו בשמו.

הדבר אינו מובן. מי שמכיר את ספרי מהרי"ץ, יודע כי הוא מביא את הספר תולעת יעקב כמעט כסדר, היה לו את הספר בעצמו, השתמש בו בקביעות. אין צורך אפילו לציין. בדרך כלל מובא בראשי תיבותיו, דהיינו ת"י. הוא לא צריך להביא אותו מכלי שני. כעין זה לגבי המגיד מישרים. שכן הביא ממנו בעצמו, בכמה וכמה מקומות. עוד מעט נראה בס"ד איך הוציא זאת מדבריו.

ובכלל, לאמיתו של דבר, אולי זאת איננה כ"כ פליאה. כי כידוע, החיד"א כותב בספרו שם הגדולים, שהמגיד מישרים שלפנינו, מה שנדפס, זה רק אחד מחמשים. דהיינו, חסר לנו הרבה, בספר מגיד מישרים. האמת היא, שצריכים לבדוק את הדפוס הראשון, או את הכתבי יד, יכול להיות אולי ששם נמצא הלשון

שהביא מהרי"ץ. זה בודאי לא בהישג ידינו. אבל אולי אפשר לבדוק בדפוסים הראשונים. [אחרי השיעור בדקנו קצת, ולא מצאנו שינוי].

אבל עוד מעט נראה בס"ד, מצאתי מתוך כל הדברים, שכמעט הדבר מפורש, מה שמהרי"ץ כותב בשמו, ואפשר להבין לפי המלים שאצלנו חסרה פיסקא. בכל אופן, לגבי התולעת יעקב, בודאי שנכון מה שמהרי"ץ כתב בשמו, כמו שכבר אמרנו.

בילקוט יוסף ממשיך וכותב, אבל במגיד מישרים ובתולעת יעקב עצמם, מבואר להיפך, שהמרור כולו מרמז לקדושה (למלכות).

פלא על הילקוט יוסף, הכותב שבספר תולעת יעקב מבואר להיפך. כי 'להיפך' זה בודאי לא מבואר שם. אלא אדרבה, וכפי שאמרנו, הדבר מדויק כדעת מהרי"ץ.

בהמשך [שם] הוא מביא איזו לשון, כאילו בשם המגיד מישרים והתולעת יעקב, וכביכול על פי הסוד, המרור כולו מרמז לקדושה (למלכות), אלא שקצה הקדושה בשפתה יש בה מרירות, כי היא סמוכה לקליפה, ואמצע הקדושה אין בה מרירות אלא מתיקות כי רחוקה מהקליפה. וכן המרור דא כנסת ישראל, נקרא מרור ונקרא חסא וכו' כמבואר בפנים וכו' יעוש"ב.

אינני יודע, מהיכן הוא לקח את המלים הללו. נראה שאין את המלים האלה, בשום ספר. אפשר שהוא מסביר את המגיד מישרים, איך שהוא מבין. עניין זה איננו בתולעת יעקב כלל, רק במגיד מישרים, וגם שם בסגנון אחר לגמרי. אבל תשמעו את לשון המגיד מישרים עצמו בפנים, וחושבני בעיון חוזר, כי אדרבה, זה כמעט מפורש כמו מהרי"ץ.

המגיד מישרים [בדף צ'] כותב כך, וז"ס חור כרפס ותכלת, דבעא ההוא רשיעא לחברא הנהו סטרינ דסמיכין לה וכו', ושרינן בכרפס וכו'. אני מדלג, כי קשה פה להיכנס אל עומק העניינים, אומר רק את הנקודה העיקרית, ומי שירצה יתבונן שם בעצמו.

ומרור רמז במלכות, דכשם שהוא מרור בתחילתו ומתוק בסופו, הכי נמי מלכות מר בתחילתו – תשמעו טוב, חושבני כי המלים

יש חולקים על כך, כיעויין למשל בהגדה שלימה דף ע"ה.

בכל אופן, גם לפי מה שיש בפנינו, בספרי המגיד מישרים המפורסמים, ישנו כאן דיוק, כפי שמהרי"ץ אומר.

לגבי מה שכתוב במגיד מישרים, שהמרור בתחילתו מתוק ובסוף מר, הדבר צריך ביאור. זאת סתם שאלה צדדית שאני שואל. שהרי בדרך כלל, מצאנו ההיפך. המרור, הוא מר בתחילתו, ובסופו הוא מר. הרי כתוב בלבוש, כי הסיבה שהוא נקרא מרור, מפני שכאשר משאירים אותו באדמה, הוא נהיה מר. כשהוא מתעכב בגידול שלו. זהו סתם דבר, הצריך ביאור.

ברוך ה', מתוך כל השקלא וטריא, הדברים קצת התלבנו והתבררו יותר. שאלה מהקהל: כמדומני כי הספרדים גורסים גם בר"ח 'עס'.

תשובת מרן שליט"א: גם אם כן, אני מסביר את מהרי"ץ לשיטתו. כבר מהרי"ץ בעצמו רומז על כך שישנם חילוקי דעות בזה, חילופי גירסאות. הוא אומר, שבדפוסים גורסים בשבת ועמך. אבל לפי מה שבדקתי בסידורי הספרדים, הם אומ' כמונו, בשבת עם עמך, ובר"ח ועמך.

אחרי ככלות הכל, גם אם לא ימצא דפוס ישן או כת"י של מ"מ ששם כתוב מה שהעלה מהרי"ץ, נצטרך לומר כי מהרי"ץ רשם בתחילה עניין זה בזכרונותיו בסגנון שלו עצמו לפי הבנתו במגיד מישרים, וכפי שדייקנו לעיל, וכשבא להעתיק זאת לספרו שהיה אחר שנים רבות לא פתח שוב את גוף הספר וסבור היה שזה לשון המגיד מישרים עצמו. זה בהחלט יתכן. ובבואה כעין עניין כזה, תמצא בתשובתי עולת יצחק ח"א סימן ה' (לגבי כריכת רצועות התפילין על האצבע) סי' ה' ד"ה אל.

בעניין המעוררים בזמנינו בדבר הכלאת העופות עם מינים שונים, עפ"י דעת הפוסקים הסוברים כי העוף אינו נאכל אלא במסורת, סייעתא חדשה לדברים שאמר מרן שליט"א בעבר בעניין זה, וביאור נפלא עלפי הזוה"ק איך התרנגולים יכולים להבדיל בין יום ללילה, גם אם יהיו במקום חשוך ואפל.

הבאות הן כמעט כפי שמהרי"ץ כותב – בהנהו סטריין דסְטְרִין לה, ומתוק בסופה כד מתעלית בגוה, ואקרייא חסא דחס רחמנא עלן ופרקינן. כאן שורש הדברים. כי בעצם, השכינה היא הקדושה, והקליפות מסובבים אותה. כפי שאמרנו, זהו דבר המפורש בכל ספרי הקבלה. כפי שמובא בתפילת יהי רצון שקודם אמירת תהלים, 'להכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה'. מרמזים לכך, שתמיד הטומאה – הקליפה – רוצה לינוק מן הקדושה, לכן הם סובבים אותה. מהרי"ץ מדבר על המרור, זה לא שהשכינה עצמה ח"ו היא מרורה, אלא שיש מסביבה דברים כאלה. המרור, זאת רק דוגמא, מעין זה.

לאחר מכן [בדף צ"ב], בעל מגיד מישרים מדבר במפורש לגבי הכורך, ובתר הכי כורך מצה תתאה דרמיזא לכ"י [כנסת ישראל] עם המרור, דרמיז לתפארת. הדבר כתוב במפורש. הפלא ופלא. הנה גם הוא אומר במפורש, כי הכורך הוא 'עם המרור'. לפי מה שדייקנו, הדיוק במלה 'עם' היינו שהמרור הוא העיקר, א"כ הדבר כמעט מפורש פה, שהמרור הוא מבחוץ.

ומטבילין להו בחרוסת, למירמז דתפארת הוה עם כ"י בגלותא, ולהכי לא מתאכיל ליה בהסיבה, דהא איהו רמיז ליה בגלותא, ואיך ייכיל ליה בחירו. איך יכול לאכול זאת בחירו, אם זה רומז לגלות?

כאן ישנו משהו קצת לא מובן לפוס רהטא. הרי את המרור, אוכלים בלי הסיבה. המצה בהסיבה, המרור בלי הסיבה, והכורך הוא כן בהסיבה. איך המגיד מישרים אומר פה, שלא אוכלים את הכורך בהסיבה? הוא מדבר על כורך, ואומר שלא אוכלים אותו בהסיבה. הכיצד?

לכן חשבתי כי יש לעיין ולחפש, כי אולי חסרה כאן שורה, או כמה מלים. ואולי פה – בספר שהיה לפני מהרי"ץ – היה כתוב במפורש, את מה שמהרי"ץ הביא בשמו.

אבל המעיין ימצא, כי אעפ"י שהבית יוסף סימן תע"ה כתב כי פשוט הדבר שכורך צריך הסיבה, וכ"כ בהדיא כבר כמה ראשונים, מ"מ

דבר נפלא נתברר לי בזמן האחרון בס"ד.

כידוע, ישנם רבים המנקפים ומעוררים על עניין העופות, שמכליאים אותם עם מינים אחרים, אולי יש בכך חשש של מינים טמאים. הרבה רבנים דנו ודשו בעניין זה, מעטים אומרים שהדבר אסור והם נמנעים מכך, אבל בדר"כ רוב גדולי הדור לא חוששים לזה. אבל ציפיתי, שמישהו ישב על הנושא הזה, לברר אותו.

בזמנו [שיעור מוצש"ק כי תצא וכי תבוא התשע"ז] כבר דיברנו קצת על העניין הזה, כאשר דיברו על העוף 'בראקל', לעומת עוף הפטם וכו'. בזמנו אמרנו, כי למעשה נראה לנו ששני העופות הללו הם כשרים. ובמסקנת הדברים אמרתי – הדבר נדפס בשיעורים שדיברנו בזמנו [בחוברת 'שערי יצחק'] – כי כל מי שקורא קוקוריקו, הוא בודאי מין תרנגול, וכשר.

הרי רוב העופות בעולם, הם עופות טהורים. לכן התורה מונה את הטמאים. לגבי החיות, התורה מונה [דברים י"ד, ה'] **אֵיל וְצִבִּי וְיַחְמוּר וְגו'**, כי התורה מקצרת, לכן שם מובאים הטמאים, כי חוץ מהם כולם כשרים. משא"כ לגבי העופות. ומתוך כל החששות והעניינים וכו', ישנו כלל בספרי הפוסקים – בעיקר האשכנזים – כי עוף טהור אינו נאכל אלא במסורת. דהיינו, הגם שיש לו את כל הסימני טהרה, צריך שתהיה עליו מסורת. וע"כ הם טוענים, כי אולי הכליאו הרבה עופות, שאין עליהם מסורת. ובזמנו אמרנו, לגבי ה'בראקל' הזה, כי הדבר נחשב שאכן יש לו מסורת. ולגבי כל העופות שמכליאים, הרי יש תורנגולים, ויש דוכיפת וכו', אבל אף אחד לא קורא קוקוריקו. מי שקורא קוקוריקו, אלו רק התורנגולים. א"כ כל מי שקורא קוקוריקו, זהו תרנגול, והוא כשר.

ברוך ה', כעת יצאה לאור חוברת, מת"ח אחד בעיר בית שמש, שמו הרה"ג חזקיהו פורטמן הי"ו, הוא הדפיס חוברת מיוחדת לגבי הנושא הזה, הוא ישב על המדוכה, וגם לברר מה קורה במציאות, איזה עופות הכליאו וכו'. לא ניכנס כעת לכל הנושא הזה. אבל בין השאר הוא כותב שם שהיה איזה חשש, לגבי תרנגול

הגונגל, זהו תרנגול אדום, וטענו כי אולי הכליאו אותו עם זה ועם זה וכו'.

הוא כותב שם [בדף קכ"ו] בזה"ל, **אין טעם לחשוש שמא התרנגול הטהור הוכלא עם הזן תרנגול הגונגל [האדום], שהרי לא נודע שום יתרון או רווח בהכלאתו.** הרי כל השיקולים שלהם, הם מסחריים. מה טוב להם ומה לא. לדבריו, אם תגיד לי שישנו תורנגול טמא, אז מאות ואלפים הם טמאים. אין דבר כזה.

ע"כ אי אפשר לומר בשום צד, ש'תרנגול הגונגל' הוא מין טמא, דא"כ יהא עלינו לאסור אף התרנגול הכשר וכו'.

ובאמת גדולה מזו, הרי תרנגול ה'ג'זנגל' נבדק היטב, ונתברר שיש לו כל ג' סימני הטהרה באופן מובהק וכו', גם חכמי הטבע חקרו אחריו במקומותיו, וגם הובא לישוב בכמה וכמה מקומות נורבים בימינו מגדלים אותו בחצרות בתייהם, ולא נמצא דורס מעולם וכו'. וגם אינו שונה במראהו ובשאר תכונותיו מן התרנגול הרגיל, באופן שיש בו כדי לעורר איזה ספק וכו'.

וגדולה מזו נתברר, שהתרנגולים הרגילים והעתיקים פרים ורבים בטבע, באופן חפשי עם תרנגולי ה'ג'זנגל' הנ"ל, שכל התרנגולים הביתיים המורדים בבעליהם ובורחים לקצוות היער, מזדווגים עמם תדיר, והצאצאים שלהם הם פוריים ממש לכל דבר בלי שום פגם, שהוא סימן מובהק שהם בני מין אחד.

*

ובהמשך [בדף קכ"ח הערה קי"ב] הוא כותב דבר חידוש.

לא אכנס לכל הנושא דלעיל, כיון שזהו נושא בפני עצמו, ברצוני לעמוד רק על נקודה אחת, כי ישנו כאן דבר חידוש.

הוא כותב כך, חכמי הטבע – כוונתו בזמנינו – ניסו והעמידו 'תרנגולי גונגל' במחשכים במשך תקופה ארוכה, על מנת לעמוד על טבעם הנ"ל להב(ח)ין בין יום ובין לילה.

ונמצא באופן מפליא, שאף במשך התקופה הארוכה הנ"ל בלי ראיית השמש – שמו אותם במקום חשוך, שאי אפשר לדעת מה יום ומה

שערי יצחק – השיעור השבועי

הסיבה שהתרנגול נקרא בשם גבר, ע"ש המלאך גבריאל, כי הוא מכריז ואז יוצאת רוח מתחת כנפיו ומעוררת את כל התורנגולים.

כעת מובן, מהו ה'שעון הפנימי' הזה.

אינני יודע, מדוע מהרי"ו מציין זאת בשם ספר ראשית חכמה. למה הוא לא ציין ישירות לספר הזה"ק. בספר ראשית חכמה, הדבר נמצא בשער היראה, פרק י"ב, מהאות ד'. כי היום בזמנינו, חילקו את הפרקים שלו לאותיות. וכן בשער הקדושה, פרק ז' אות ל"ז. וכן בפרק ט"ז.

העניין דלעיל, כתוב בזה"ק בהרבה מקומות, ובעל ראשית חכמה מאריך בכך. אני גם קצת מתפלא, שבעל פעמון זהב קצת שינה. כי גם בראשית חכמה, לא כתוב כך במדויק, ש'יוצא רוח מכנפיו ומעורר את התורנגולים'. אלא כתוב שם, 'יוצא שלהבת'. דהיינו, ישנה רוח, ומהרוח הזאת יוצאת שלהבת. זאת סתם שאלה. אבל העיקר, שבסה"כ הכל הולך אל מקום אחד.

כתוב שם [פרשת ויחי דף רי"ח ע"ב] כך, בפלגות ליליא ממש, כד רוחא דסטרא דצפון אַתְּעָר – או צ"ל 'אַתְּעָר', השאלה האם זה 'התעורר' או 'מעורר' – חד 'שלהובא' נפיק, ובטש תחות גדפוי דתרנגולא וקרי.

הם מדברים, לגבי הקריאות בלילה, ומה שהבאנו לעיל מחכמי הטבע המדובר לגבי הקריאות שלבוקר, אבל נראה שזה לא משמעותי.

מסביר ב'זוהר בהיר' כך, וע"כ כשבא חצות לילה בדיוק, אשר אז נתעורר רוח צפונות שהוא סוד הדין, צד שמאל של העולם, אז יוצאת שלהבת ומִכָּה תחת כנפי התורנגולים, והתרנגול קורא, כי מצא מין את מינו. דהיינו השלהבת שהוא דין, שבא מרוח צפונות שהוא דין, ומכה בכנפי התורנגול שהוא ג"כ בחינת דין.

ובל"נ עוד נרחיב בעניין דלעיל, בשיעור נוסף.

לילה – התרנגולים עדיין היו נוהגים לקרוא בקריאות הגבר בחלוף הלילה והיום. הכיצד? הם לא רואים שום סימן, לא נשתנה כלום, והם בכל זאת ידעו מתי לקרוא.

ולא נשתבשו אלא בהפרשים קלים בלבד. הבדל קטנטן, בדיוק של הזמן.

תשמעו לאיזו מסקנא הם הגיעו.

נסיון זה הוכיח להם, שיש להם איזה 'שעון פנימי' הטבוע בהם, שאינו תלוי ממש בראיית השמש.

הם היו בטוחים, שהם צריכים את השמש, בכדי לדעת מתי לקרוא את קריאת הגבר. אבל הנה, גם כשאין שמש ואין כלום, אין שום שינוי.

ותכונה זו אינה מצויה בשום בעל חי אחר בעולם. רק תורנגולים.

כעת תשמעו דבר הפלא ופלא.

אלה חכמי הטבע, אינם לומדים בספר הזהר הקד', הם לא לומדים בספרי קבלה. אבל אם הם היו לומדים, היו יודעים מהו ה'שעון הפנימי' שלהם. ניבאו, ולא ידעו מה ניבאו.

הבאתי זאת בנפלאות מתורתך [פרשת מסעי, דף שפ"ב], לגבי הפסוק [במדבר ל"ג, ל"ה] וַיִּחְנּוּ בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר, בשם ספר פעמון זהב למהרי"ו זצ"ל. הוא מביא, למה התרנגול נקרא 'שכוי'. וז"ל, פירוש אחר – כך הוא מביא מהספר ראשית חכמה – נקרא כן על שם שצופה ומביט דרך מעלה, כי אמר בספר ראשית חכמה [עין שער היראה פרק י"ב, ושער הקדושה פרק ז', ופרק ט"ז. יב"ן], שהתרנגול הזה, אינו מכריז בלילה, עד ששומע גבריאל המלאך מכריז. וכשמשלים להכריז, יוצא רוח מתחת כנפיו, ובאה ומעוררת כל התרנגולים שבעולם והן נייעורין ועומדין, ועל כן נקרא גָּבֶר על שם גבריאל. ואותה שעה עת הלימוד, זמנא דקב"ה אתי לאשתעשעא עם צדיקא בגינתא דעדן וכו'.

הוא אמנם מדבר על הלילה. הרי גם בחילופי הלילה התורנגולים קוראים, והם מדברים על הבוקר, אבל כנראה זה לא משנה.

הכנה לקראת חג השבועות, בעניין לימוד התורה בדרך הנכונה והישרה, דברי הגר"ל שטיינמן בשם החזו"א שמדות עקומות גורמות לסברות עקומות בלימוד, ועל פי זה הסבר חדש במעשה בבנו של החפץ חיים אשר אביו אמר לו שגדול בתורה הוא כבר לא יהיה וכו'.

לקראת חג השבועות, זמן מתן תורתנו, אנחנו מתכוננים בספירת העומר.

ראיתי דבר מפליא, חשוב ומעניין, לחיזוק של לימוד התורה, אבל בדרך הנכונה. הדבר הזה הוא בזכות ידידנו רבי ידידיה משולם הי"ו, הוא המציא לי את החוברת 'דרשו' [לקראת שבת מלכתא, דרשו, פרשת תרומה, גליון 313], הביאו שם משהו מעניין מהגר"ל שטיינמן זצ"ל.

מובא שם כך, סיפר מרן רב אהרן לייב [שטיינמן]: דיברתי עם החזון איש בעניין שידוך. הוא שוחח איתו, לגבי בחור מסויים. והחזו"א אמר לי על הבחור המדובר, 'למדן הוא כבר לא יהיה'. לא ידעתי כיצד ראה זאת. הוא לא ידע, איך החזו"א הגיע אל המסקנא הזאת.

אבל בהזדמנות אחרת אמר לי החזון איש, שכשיש לאדם מדות עקומות ורעות, הדבר גורם בסוף שגם הראש והשכל יתעקס.

תשמעו איזה חידוש גדול. אם האדם עם מדות רעות ועקומות, גם השכל שלו מתעקס. גם כאשר הוא לומד גמרא או הלכה, מה שהוא לומד בתורה, המדות הרעות והעקומות משפיעות גם על ה'דעת תורה' שלו, שתהיה עקומה.

אומר הרב שטיינמן, ואולי זו הסיבה שאמר לי על הבחור הנ"ל, שהוא כבר לא יהיה למדן. עכשיו קישרתי והבנתי, איך החזו"א ראה שהבחור הזה לא יצא למדן. הוא ראה שהבחור עם מדות לא טובות, אז למדן הוא לא יכול להיות, כי ההשגות שלו הן נמוכות.

ובאמת אמרו, כי על פי מדות של בני אדם, היה החזו"א מחווה דעה, מה יצא מהם בתורה.

וממשיך הרב שטיינמן ואומר, לפעמים הרצון העז להתבלט, הוא שגורם לו בסופו של דבר שאינו מבין את הלימוד. אדם רוצה להראות את עצמו, את גדלותו ואת ההבנה שלו, זה דוקא מוריד אותו.

או לפעמים ההתעקשות שלא להודות לשני ולא לרצות להקשיב לחברותא, היא הגורמת לעקמימות בלימוד. רוב העקומים בלימוד, שורש הדבר נובע ממדות רעות.

שמעתם? יושבים שנים, ולומדים. הדבר יכול להיות גם באפשרויות אחרות, אבל זאת דוגמא רגילה, כפי שמצוי בישיבות הקד'. האחד הבין פשט לא נכון, והחברותא הבין את הפשט האמיתי, ומנסה להגיד לו, לא, זה לא הפשט כפי שאתה אומר. והוא מתווכח איתו. אתה טועה, זה לא נכון. הוא לא מודה לו. בדוקא הוא רוצה להגיד הפוך ממנו. אין לו את ה'מודה על האמת'. מתאמץ, נדחק וכו'.

כי בדרך כלל, כאשר אדם לא מעוניין להודות על האמת, הוא מחפש עצות איך לעמוד על דעתו. איך להראות לו, מתחכם. תשמע, אבל זה לא מסתדר פה וכו'. להראות שבכל זאת הוא לא צודק. ואז הוא נופל בטעות גדולה יותר.

אך מה נעשה, שקשה מאד לומר 'טעיתי'. כעת הוא מביא סיפור. אני מכיר מזמן את הסיפור הזה ממקור אחר, כמעט בדיוק אותו הדבר, אבל עכ"פ הכל הולך אל מקום אחד. הרב הירש זצ"ל, רבה של העיר סלנט, הכיר אברך עם פוטנציאל גדול, אך עם שכל עקום בלימוד הגמרא. ראה אברך, עם כישרונות וכוחות גדולים, מסוגל לצאת מהאברך הזה מישוהו שתהיה לו השפעה מאד גדולה. אבל אליה וקוץ בה. בלימוד הגמרא יש לו שכל עקום. מבין דברים לא נכון. מה עושים איתו? מה שגרם לו להיות עקום, זה בגלל שהוא לא היה יכול להודות על האמת. תמיד הוא צריך להוכיח הפוך, להגיד באופן אחר, ולהישאר בדעה שלו. רחמנא ליצלן.

מה עשה הרב הירש? סידר לו ללמוד בחברותא עם רבי ישראל מסלנט, בעת שהיה נער צעיר בן י"ב.

כפי שאתם יודעים, כאשר לומדים יחד בחורים, או שני אברכים, בני אותו הגיל, אזי קשה לאחד להגיד לשני, אתה צודק, טעיתי. מה שאמרת זה נכון. אבל אם הוא לומד עם ילד,

הקושיות של השאגת אריה. והחפץ חיים כעס מאד עליו, ואמר מיד שגדול בתורה הוא כבר לא יהיה.

היה נראה לנו, לפי הכתוב שם בספר, שזאת כמין קללה. אולי זאת 'כשגה שיוצאה מלפני השליט'.

אבל כעת, לפי הדברים דלעיל, חושבני כי אפשר להבין זאת אחרת. זאת אינה קללה. החפץ חיים ראה, כי אם בנו מחליט עכשיו ללמוד שאגת אריה, והמטרה היא כדי לפרק את כל קושיותיו, פירושו שזהו 'שכל עקום'. השאגת אריה היה גברא רבא, ואם יש לו קושיא, אזי הדבר לגמרי אינו פשוט. וכעת אתה רוצה, לתרץ את הכל. זאת אומרת, גם בצורה עקומה. כי תמיד יש לך תכנית, תשב על הסדר לתרץ את כל הקושיות. איך תתרץ את כל הקושיות? תמיד אתה תצטרך, להגיד משהו הפוך. א"כ איך אפשר לצמוח מכך, ולהיות אדם גדול?

חוץ ממה שישנו כאן גם עניין של מדות רעות. השאגת אריה ידוע ומפורסם כאחד מגדולי ישראל החריפים, אז כעת כשאתה רוצה לתרץ את כל קושיותיו של השאג"א, פירושו שכעת אתה כביכול יותר גדול ממנו. אתה מתרץ ומבין, את כל מה שהוא לא הצליח להבין, כביכול אתה יותר גדול.

א"כ ישנו כאן, גם את עניין הגאווה הזאת. גם שח"ו הוא מתכבד בקלוננו, להוריד את ערכו ח"ו. בודאי שישנם כאן כמה דברים גרועים.

ביאור דברי מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק כי עדיף להישאר בקושיא מאשר לומר סברא זרה, ובירור מקורו שציין שם מהש"ך.

ונזכרתי, שמהרי"ץ כותב כבר את העניין הזה, בשו"ת פעולת צדיק [חלק ב', סימן ו']. הוא כותב שם בתחילת חלק שני כמה כללים, בש"ס ובפוסקים, ובין היתר הוא מביא כך, כשיש קושיא על איזה מחבר, יותר נכון שישארו דבריו בקושיא, משנמצא סברות זרות כדי לתרץ [ש"ך ח"מ סי' פ"ה].

והילד יעמיד אותו על טעותו, אזי זה אפשרי. הגרי"ס היה מוכשר, גם כאשר היה עדיין צעיר. היה מתאים לו ללמוד עם אברך, בהיותו בן 12. אבל אם הילד יגיד לו, הוא יהיה מוכן להודות לילד. זאת לא בושה עבורו להודות על האמת. זאת חכמה.

הרב הירש היה משוכנע שזו התקוה היחידה של האברך. והסביר, כי הלימוד של האברך בחברותא עם מבוגרים בני גילו, לא מועיל לו ליישר את השכל, כי מדת ההתנצחות פועמת בו בעצמה, ותמיד לא יסכים איתם, ולא יאזין להסבר שלהם. יתעקש שלא לשמוע, וכך יישאר בעקמומיותו. אבל כלפי ילד טוב ונעים – להר"י סלנטר היו מדות טובות, הוא לא יריב איתו, רק בעדינות הוא יוכיח לו שהוא צודק – אין לו את הנסיון הזה. פה הוא יסכים להודות. והילד עם הסברא הישרה, יוכל לאט לכוון אותו להגיון בריא ושכל ישר. וכך היה, שאכן הועיל לו. הצליחו.

זהו דבר מאד חשוב, לקחת זאת בחשבון, להיות תמיד ישר בלימוד. למרות שלא קל להודות על האמת, אבל כפי שכתוב [תהלים קי"ט, צ"ט], מִפֶּל מְלִמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי, פִּי עֲדוּתִיךָ שִׁיחָה לִּי. הסברנו זאת ב'מילי דאבות' על מסכת אבות, למה אדם שאומרים לו בלימוד, משהו שהוא לא ידע, קשה לו לקבל זאת. הוא אינו רוצה לקבל. אבל אם משהו יבוא ויספר לו איזה סיפור, למרות שהוא לא ידע אותו, הוא מקבלו. כי מנין לו לדעת? זאת 'שיחה'. לגבי שיחה הוא מוכן להודות. א"כ תחשוב, שזאת שיחה בעלמא. דוד המלך אומר, קיבלתי את הכל, גם מאנשים הקטנים ממני, כי אין בושה להודות על דבר שלא ידעתי אותו, או שלא הבנתי אותו, ורק בזכותו הבנתי זאת.

*

התקשר לי העניין דלעיל, עם מה שדיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק פקודי, ומוצש"ק מצורע – דרשת שבת הגדול, שנת התשפ"ב], לגבי המעשה בחפץ חיים עם בנו, שכאשר בנו יישב את קושיית השאגת אריה, ושיבחו אותו הלמדנים, הוא הוסיף ואמר שרצונו להפריך ולפרק את כל

הפלא ופלא. אם יש לך קושיא, אינך מוצא תירוץ, עדיף שתישאר בקושיא, מאשר להגיד איזו סברא זרה בכדי לתרץ אותו.

נראה לי, כי הדבר מתקשר עם מה שקראנו מקודם. דהיינו, כאשר הולכים עם סברות זרות, פירושו שמתעקמים בלימוד, וח"ו כבר יוצאים מן השיטה.

*

אבל כשרציתי לראות את המקור לכך שהביא מהרי"ץ, שציין בש"ך חו"מ סימן פ"ה, הנה ראשית מתברר שזאת טעות, וצ"ל סימן פ"ד. אולם יתירה מכך, שם לכאורה נראה משהו קצת אחר. אינני יודע, לפום רהטא, האם מהרי"ץ שינה זאת בכוונה. אבל עוד מעט נסביר בעז"ה כי בכל זאת כנראה גם הש"ך התכווין לכך.

הש"ך מדבר לגבי הדין של שטר פרוע, המובא בשלחן ערוך שם, עד אחד מעיד על שטר שהוא פרוע, ומת המלווה וכו'. כותב הש"ך כך, הכל תפסו על המחבר בזה, וגם על תשובת הרא"ש עצמו קשה. וכבר האריכו הע"ש והסמ"ע – העיר שושן, והספר מאירת עינים – בזה. והב"ח כתב דתשו' הרא"ש והמחבר, מיירי דמת לזה בחיי מלוה. ודבריו דחוקים. ועוד קשה א"כ בלא עד, ובלא פוגם שטרו, נמי אין יורשים גובים. מ"מ לענין דינא נראה עיקר כמ"ש הב"ח.

ואין לבדות חילוקים שאינם נכונים לדינא, ויותר נכון שישארו דברי הרא"ש והמחבר בקושיא, משנמציא סברות זרות שאינן אליבא דהלכתא.

מהרי"ץ זיע"א, השמיט כאן את עניין ה'הלכה'. כאשר קראתי רק את דברי מהרי"ץ, היה נראה לי כי זה בדיוק כפי מה שכתבו שם [בידרשו], לגבי מה שהיה עם החזו"א והגרא"ל שטיינמן. כפי מה שהם אמרו. כי 'עקום בלימוד', זאת לא דרך. יותר טוב שתישאר עם קושיא. לפעמים אדם חושב, אגיד בכל זאת תירוץ. לא, לא. לא כדאי. כאשר אתה אומר דבר עקום, דבר שאינו הגיוני ולא מתקבל על הדעת, זה לא טוב. כך היה נראה, לפי המלים של מהרי"ץ.

ברם כאשר פתחתי את הש"ך, נראה כי הוא מדבר על דבר שונה, כי הוא כותב בזה"ל, 'חילוקים לא נכונים לדינא'. דהיינו, לא שזה לא נכון. יכול להיות שהדבר כן נכון. וכי מה שלא נפסק להלכה, זאת 'סברא עקומה'? כאשר פוסקים הלכה כרבי פלוני, ולא כרבי פלוני, וכן כשפוסקים הלכה כבית הלל ולא כמו בית שמאי, וכי פירושו שבית שמאי הם 'עקומים'? שאלו סברות זרות? בודאי שלא. ישנה סיבה שפוסקים הלכה כך, אבל לא שהסברות שלהם אינן נכונות. על זאת הש"ך מדבר, 'אינם נכונים לדינא'.

מהרי"ץ מדבר על 'מחבר', באופן כללי. אבל הש"ך, מדבר על 'המחבר', כלפי מרן הב"י. האשכנזים לא קוראים למהר"ר יוסף קארו בשם 'מרן', כיון שהדבר מחייב, כאשר אומרים 'מרן'. לכן הם אומרים וכותבים 'מחבר'. בכל אופן, דבר זה אינו משמעותי, כי מהרי"ץ רצה להוציא את הכלל, מדברי הש"ך. והפרט הסה, אינו משנה. אבל ישנו כאן דבר אחר, שהוא כן משמעותי. הש"ך אומר, 'חילוקים שאינם נכונים לדינא', 'סברות זרות שאינן אליבא דהלכתא'. דהיינו, כיצד אתה רוצה לתרץ איזה 'פסק', בסברות שאינן עפ"י הפסק? שלא מתאימות להלכה? על כך דיבר הש"ך. א"כ מדוע מהרי"ץ כתב אחרת?

אחר עיון חושבני, שבכל זאת הש"ך פָּלַל זאת בדבריו הללו. כי אחת מן השתים. אם הנקודה היא, רק שזה לא אליבא דהלכתא, א"כ למה היה צריך לכתוב 'סברות זרות'? תכתוב רק, 'שאינם אליבא דהלכתא'. וכל לקצר.

אלא שמע מינה, כי בעצם ישנם כאן שני דברים. 'סברא זרה' זה בודאי לא טוב. וגם אם הסברא כן נכונה, אם זה לא אליבא דהלכה, אזי אל תכתוב ואל תאמר אותה. אל הפרט הזה, השני, מהרי"ץ לא נכנס. זאת נקודה נוספת. אולי זהו דבר יותר פשוט. מהרי"ץ הדגיש, את עניין הסברא הזרה.

הש"ך התכווין, לכתוב כאן רבותא. יש פה בעצם, את הנקודה הזאת לא להגיד סברות זרות. הוא הדגיש גם את זה. אילו הש"ך היה

שערי יצחק – השיעור השבועי

טוב. מסתברא כי גם אם העניין הזה נכון, שעשו 'כל יום' חמשה מיני בצקים, זה לא שייך לענייננו. הרי יש כל מיני סוגים של בצק, יש 'צ'לוף' וכן מה שנקרא 'מ'לוג' או 'ספאניא', ויש כובאנה, ויש גחנון, ויש גחינה, ויש קפועה, וכל מיני בצקים. יש דברים שעושים ב'מכבזה', צורות אפיינה שונות, יש 'ק'לוב' ויש 'לחוח', כל מיני מאפים שונים שעושים מקמח, יש 'מ'טיט', ויש 'עציד' ויש 'זום', עשו כל מיני סוגים של בצק בכל מיני צורות.

אבל, מה זה נוגע לעניין שלנו? גם אם היום רוב ככל הנשים אינן מתעסקות עם הבצקים האלה, מה זה קשור ל'איך יעזו לעשות מצות עבות'? הנני מניח כי מי שעושה כיום באופן פרטי, אצל תימנים כגון במושבים, לא עושים זאת כאלה שאין להן מומחיות. אני לא יכול לקחת אחריות על אלה הנעשים במושבים, אינני יודע מה נעשה שם, אולם בודאי שמי שמתעסק עם זה, יודע מהו עושה. בתימן בעבר, הנשים אפו בכל יום בבית. הרי לא אופים רק בפסח. בכל השנה, האפיינה והטחינה וכו', הכל היה נעשה באופן ביתי. ולחג הפסח, רק המומחיות עשו. א"כ חושבני, כי ק"ו בזמנינו, בודאי שמי שלא בקי, לא יתקרב לזה. בכל אופן, אלו אשר עושות את הבצק במאפיות המשוכללות ואופות, הן מאד מומחיות.

ובכל אופן, המצות העבות הנעשות תחת השגחתנו בד"צ פעולת צדיק, מצות 'מסורת' וכן מצות 'טעמו וראו', גם כאשר הגברים הם שמתעסקים עם הלישה, כל אלה אשר ייסדו את המאפיות הללו, הלכו קודם כל אל הסבתות, ללמוד מהן את השיטה, ורק אחר כך חשבו ועשו זאת באופן המתאים לזמנינו, שזה יהיה מסחרי. כי זאת אינה אפיינה מצומצמת למשפחה, המדובר כאן על אלפים ורבבות. לקחו את הבסיס של השיטה, מן הזקנות, וכך זה עבר להיום. השיטה – הבסיס והרעיון – נשאר אותו הדבר, רק שזה מתורגם באופן מעשי.

זאת ההערה השביעית.

מתכווין, אם כל העיקר שלו היה רק להגיד רק לגבי דברים שאינם נכונים לדינא, שא"כ למה אתה מתרץ לי כך את הש"ע והרא"ש, כאשר זה לא מתאים להלכה, אתה מדבר דברים בטלים, זה לא תירוץ. אין העיקר להגיד תירוץ, אם בסופו של דבר זה לא מסתדר. אם כן לא היה צריך להזכיר את עניין הסברות הזרות. אלא הסיבה שהש"ך מכניס 'סברות זרות', כי ברצונו להוסיף להגיד עוד, שגם כשהסברא אינה זרה, אם הדבר לא מתאים להלכה, גם אותה אין לומר.

יוצא שבעצם שני הדברים הם נכונים. ומהר"ץ תפש והביא – העלה את הנקודה – שהיא יותר חידוש, יותר משמעותית.

שאלה מהקהל: סברא זרה, אולי הכוונה אפיקורסות?

תשובת מרן שליט"א: זה פשיטא. לא צריך לומר את זה.

ארבע הערות נוספות (בנוסף לששת ההערות שכבר נאמרו בשיעור מוצש"ק קדושים) על דברי הרב קוגל שליט"א בספרו צבי לבית, בעניין הבקיות היום בשטיפה ורחיצה לפני ספירת ז' נקיים.

בזמנו [שיעור מוצש"ק קדושים התשפ"ב] אמרתי שש הערות, על מה שכתב הרה"ג פינחס שלמה קוגל שליט"א, בדיני המתנת חמשה ימים [שיעור כ"ח, לקט צבי לבית]. נשאלו לי עוד ארבע הערות, בכדי להשלים את העניין הזה.

אני קורא זאת כסדר, מה שהוא כותב, ואגיד תשובות אחד אחד, כפי שכתוב [קהלת ז', כ"ז] **אַחַת לְאַחַת.**

לדעתו בזמנינו לא שייך לומר שבקיות בשטיפה, ושהיום בזמנינו התימנים בזה כמו האשכנזים. כי גם התימנים, אם בעבר היו בקיאים, כיום הדבר לא שייך. וכבר סתרנו זאת, אבל נשמע את המשך טענותיו.

הוא כותב כך, קיבלתי סייעתא לְדַבְרִי, מחתן אחד שסיפר, שסבתא שלו אמרה, אנחנו בתימן עשינו כל יום חמישה מיני בצקים, והיתה מומחיות מה זה מחמיץ, מה זה תופח. אבל מי שלא נגע בבצק מימיו, איך יעז לעשות מצות עבות?

הערה שמינית. הוא אומר כך, ולפי זה הרי שגם יוצאי תימן דהיום, הם כמו האשכנזים בדורות הקודמים שאיבדו את הבקיות, ויש להם לנהוג כחכמי אשכנז שהורו הדין כשאין בקיות.

חושבני כי בכל זאת החושים והטבע עדיין אינם אותו הדבר, וזה לא קשור האחד אל השני, כפי שאמרנו. עוד מעט זה יהיה מובן יותר טוב. אבל למשל, בעל אגרות משה אומר, כי בזמנינו לא מבחינים. הרי ידוע, שיטת החתם סופר, שלא נחשב הרגשה בזיבת דבר לח, והחיות דעת אומר כי אם מרגישים זאת ע"י המקור, זה כן נחשב הרגשה דאורייתא. והאגרות משה אומר, ששאל על זה, ולא מבדילים היום בזמנינו. ואני שאלתי, וכן ידעו להבחין. אמנם לא כולן, אבל יש כאלה שכן הבחינו, לדעת בדיוק האם זו הרגשה פנימית, או חיצונית. [קיצרתי, והמעייין במה שכתבתי על זה בס"ד בשו"ת עולת יצחק ח"א סימן קע"ז ד"ה אחר, יבין היטב]. א"כ מובן שזהו עניין של טבע והרגל, או עניין של חושים. כעת הערה תשיעית.

תשמעו מה הוא כותב, הרב רצאבי רצה לומר שהיום שיש מקלחות עם זרם חזק, בודאי מנקה יותר טוב מבעבר, ובודאי מפליט כל הזרע. אבל כתבתי לו ע"ז, וכי מי חופש כל חדרי בטן, לידע את אשר נעשה שם.

אינני מבין בכלל, מה הוא טוען פה. ברור שכיום, עם זרם שב'טלפון' אמבטיה, זה לא כפי שהיה בעבר. אם בעבר היו שוטפים בידים, קל וחומר היום עם זרם חזק, אין מה להשוות. בודאי שזה מנקה פי עשר. מה הפירוש, 'מי חופש כל חדרי בטן' מה צריכים לדעת? זהו דבר פשוט. לא צריך שאנחנו נבדוק.

יתירה מכך אני אומר. הרמ"א כותב, כי מי שעושה את הדבר הזה הוא פורץ גדר, ואסור לעשות זאת כיון שאנחנו לא בקיאים. אני אומר, כי בזמנינו גם האשכנזים ייחשבו בקיאים, לא בגלל שהשתנתה המציאות, אלא בגלל האפשרויות שישנן היום, עם זרם חזק באמבטיה, חושבני כי מעיקר הדין גם

לאשכנזים אפשר היה להתיר. אבל אולי בפועל לא, כיון שהם כבר נהגו להחמיר. אולם נפקא מינה, לגבי בעלי תשובה, או כאלה שעלול ח"ו שיצא מכך מכשולים. דהיינו, ישנו מקום לשיקול דעת, עפ"י מורה הנוראה. כי נראה לי שמעיקר הדין גם הם היו מודים, שבמציאות של זמנינו, אכן ישנה בקיות.

ולדין התימנים, שאפי' בתנאים הפשוטים שהיו בעבר, של מים בלי זרם וכו', פסקו הלכה למעשה שזה הועיל להפליט, כמ"ש מהרי"ץ, וזהו גם כן דעת מרן הבית יוסף, קל וחומר שזה מועיל בזמנינו.

רבנים ספרדים בזמנינו, ג"כ מסכימים איתנו לגבי עניין השטיפה, אבל משום מה הם כותבים 'אמבטיה'. את זאת אינני מבין, איך זה מועיל? אני סבור שאמבטיה לא תעזור, אלא רק כפי שאמרת, עם זרם.

אולי הם חושבים, כיון שמצינו בחגיגה ודף ט"ז ריש ע"א ששייך שתתעבר באמבטי, הרי שנקלט פנימה, אם כן הוא הדין בהיפך ששוטף. אבל זה לא מוכרח, כי שם המדובר בחשש רחוק, והרי רבינו חננאל שם [נדפס דף ט"ז סוף ע"ב] כתב שזה מעשה נסים וכו'. יש לדון בעניין, והעיקר לבדוק ולנסות לפי המציאות אם זה אכן מועיל לנקות.

שאלה מהקהל: ניסינו לעשות בזרם, וזה כואב. תשובת מרן שליט"א: אני מתפלא, אולי הזרם היה מדאי חזק. לא צריך כולי האיי, רק להרגיש את המים.

לפי קוצר דעתי, ההיתר הזה הוא ברור כשמש בצהרים, כל מעייין היטב יראה שהדבר מיוסד על אדני פז בש"ס ובפוסקים, דברים מפורשים. הלואי שהיו לנו הרבה פסקים מבוררים ומלובנים כאלה, באופן מוחלט. וגם ההיתר נחוק, כידוע ליודעים.

הערה עשירית.

תשמעו כעת דבר מעניין, שהוא כותב [בעמ' קצ"א, אות שע"ט] בזה"ל, למעשה יש בזה מנהגים חלוקים בכל תפוצות ישראל, כמה הם ימי ההמתנה. דמעיקר דין השו"ע, סגי בהמתנת

שאל במסכת יבמות [דף נג:] שמצות חליצה קודמת למצות יבום וכו'. אז הם קבעו להם, והרבנים הספרדים יישרו קו. אבל הוא אמר, 'ואנא לא פייפנא'. אני לא כפוף לאשכנזים. [והרחבתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר הל' יבום וחליצה הערה י"א, נדפס לעת עתה בקובץ דברי חפץ חלק י"ז]. בקיצור, גם את"ל שיש לחלק בינם לבין הרה"ר, מ"מ מובן כי זהו עניין של השתלשלות, מי שמשתלט ושולט. בבחינת כל דאליס, גבר. אם כן, אם זה מה שעומד מאחורי ההחלטות, מיהו הקובע, אזי אין הדבר תופס בהלכה.

דון מינה ואוקי באתרין. וכי הם יכולים לקבוע? חוץ מזה, כתוב כאן 'ישבו גדולי חכמי ספרד ובבל', נמצא כי רבני תימן לא היו שם, גם לפי מה שהוא כותב פה.

אבל לגבי בית יעקב, אשריהם ואשרי חלקם, הם עשו הרבה דברים טובים בעניין חינוך הבנות, גדולות ונצורות, אולם מבחינת העדות והמסורת, הם כל כך סגורים לדרך שלהם, נעולים על כך בלבד. עד שלפעמים היה מצב שזה גרם לנזקים.

סיפר לי הרב שלום (ב"ר סעדיה) מהאצרי זצ"ל, שהוא היה גר לשעבר בפרדס חנה (לפני שעבר לבני ברק), ושלח את בתו ללמוד בבית יעקב סמינר וולף בבני ברק. היא חזרת הביתה ואומרת, אסור לאכול קטניות בפסח, אסור לאכול שעועית, ואסור זה, ואסור זה. אמר לה אביה, מה זה 'אסור'? חס ושלום. מותר בהחלט.

אם זה מה שמלמדים אותך שם, תשבי בבית. החליטו מנהלים בבית יעקב, שהחצאית היא רק עד הברך. לא יותר מהברך. אסור שתהיה החצאית – או השמלה – חצי השוק, וקל וחומר עד הקרסול. למה? זה ראש אשכנזי, ראש אירופאי, מטעם כי כך זה רחובי. כל מיני סברות והבנות, על פי הטבע והתכונות שלהם, והם מכתובים זאת גם לכאלה שמבינים אחרת לגמרי. שאדרבה, זה צנוע הרבה יותר.

אבל לאמיתו של דבר, תשמעו כעת ויובן יותר טוב. בדקתי את המקור שלו, וחושבני כי זאת טעות גמורה. מאד מאד לא מדוייק, מה שהוא כתב בשם. הוא מביא את הספר פתחי מגדים,

ד' ימים, והרמ"א הוסיף יום א' וכן מנהג רוב ישראל. ויש קהילות כמו בבל וארם צובא, שהוסיפו עוד יום א' והיינו ו' ימים, ולא ברור מקורו. ובבא"ח משמע שכיון שעמי הארץ סברו דהמתנת הימים הוא שיצא כל הדם, לא חשו לענין הבדיקה, והיו סומכים על כך שנגמר הדם משום שעברו הימים. אמנם צ"ב מה הועילו בתקנתן ו' ימים, והרי אפי' נפסק הדם אין מועיל בלא בדיקה. ומנהג נוסף של כמה יחידים וקהילות בבבל ותימן, כמו המנהג שהביא הרמ"א שהוא ז' ימים.

ובפתחי מגדים בהערות בסוף הספר מביא בשם הגר"מ הלברשטאם, שכשהגיעו העליות הגדולות מארצות המזרח לפני כשבעים שנה, נתאספו ראשי בית יעקב לקבוע הנהגה קבועה, ללמד לכל הבנות. וישבו גדולי חכמי ספרד ובבל, והוחלט לקבוע על המתנת ה' ימים משנאסרה, כמנהגינו.

לדבריו, לפני שבעים שנה היתה אסיפה של 'ראשי בית יעקב', אינני יודע מי הם, 'בני בלי שם', לא נזכר מי הם, ומי הרבנים האלה, 'ישבו גדולי חכמי ספרד ובבל', אני לא יודע למה דוקא 'חכמי בבל', והם החליטו על חמשה ימים. ועדיין יש נידון איך להורות באופן פרטי להבאים לשאול לפי מנהגי אבותיהם.

האמת היא, כי לא שמעתי בלתי היום, על האסיפה הזאת ועל ההחלטה הזאת. כנראה אף אחד לא שמע על כך.

ואפילו אם היתה החלטה כזאת, הרי יש כיוצא בזה את 'הרבנות הראשית' של המדינה, המדינה הקימה רבנות ראשית, והם עשו כל מיני החלטות. למשל, החליטו שבזמנינו אסור לעשות יבום, רק חליצה. גם הספרדים והתימנים. ובא בעל יביע אומר [בחלק ששי סי' י"ד], ואמר מה פתאום, עפ"י הרמב"ם והש"ע יש יבום, לא התייחס להחלטה שלהם ולא קיבל אותה, למרות שהוא בעצמו היה ברבנות הראשית. קבע שאין תוקף להחלטתם. והוא אמר, כי הסיבה היא, מפני שהרבנים שהיו לפניו, היו כפופים לרבנים האשכנזים. ולכן, כיון שאצל האשכנזים אין יבום, הם פוסקים כאבא

אקרא לכם את לשון הספר פתחי מגדים, ותרואו שאין שם לא 'חכמי ספרד' ולא 'חכמי בבל'. אלא כתוב דבר אחר קצת.

כתוב שם [בהוספות, עמ' תקמ"ד] כך, שמעתי מהגר"מ הלברשטאם זצוק"ל שבזמן העליות הגדולות מארצות המזרח, נועצו ראשי בית יעקב איך ללמד את הכלות. והרבה גדולי ישראל אמרו, שילמדו רק את המנהג להמתין ה' ימים. ומי שתאמר שאמה אמרה לה שהם נוהגים ביותר, יאמרו לה שתנהג כמנהג אבותיה.

אין זכר ל'חכמי ספרד', ולא 'בבל', ולא כלום. רק 'הרבה גדולי ישראל', מסתמא אשכנזים.

'הרבה גדולים' כך אמרו. זאת אומרת, נניח שהיו עשרים, ומתוכם 'הרבה' – שמונה שאמרו כך. בסדר. אז אין פה 'החלטה', ולא 'חכמי ספרד ובבל'. ולא רוב, רק הרבה.

ובעצם, הם באו פה להקל, לא להחמיר. כי הנקודה היתה, שכאשר שמעו שאצל הספרדים ישנם כאלה העושים ששה ימים ושבעה ימים, אז הם אמרו, לא, די בחמשה ימים. הם התכוונו להקל. החומרא בנ"ד בפרט בזמנינו, לא רצויה, כידוע. ואנחנו מדברים על להקל יותר מכך, שיהיה פחות מחמשה ימים. אבל מובן, שבכל אופן גם מהם, הרבה אמרו אחרת.

בכל אופן, הם לא 'אנשי כנסת הגדולה', ולא יודעים מי אלו הגדולים. ולפי הלשון שלו בעצמו, שהרבה גדולים אמרו כך, מובן כי הרבה גדולים אמרו אחרת מדעתם. ממילא, אין כאן שום דבר המחייב, ובלאו הכי הדברים הללו אינם בכתובים, ואי אפשר לדון מדבר שאינו מבוסס.

מעשה שהיה לפני כ-110 שנים ברב אשכנזי שראה את אפיית המצות הרכות אצל יהודי תימן, והודה כי מצות אלו כשרות למהדרין ואף אכל מהם בעצמו בפסח.

אני רואה שהזמן קצר והמלאכה מרובה, לצערי הפעם קצת איחרתי לשיעור כי היינו בשבת בעיר בית שמש ת"ו, וכבר מאוחר, וגם עברה השעה וצריך לגמור.

אולם אם כבר מדברים על עניין המצות הרכות, צריך להוסיף כי לצערינו כיון שהאשכנזים כ"כ התרגלו למצות היבשות והקשות, וגם מחוררים אותן, כאשר הם רואים מצות רכות, נראה להם שזה פיתות.

כמו גם כאשר הם ראו לראשונה את האתרוג התימני, הם אמרו שזה לא אתרוג, מכיון שאין לו מיץ... זאת התפישה הראשונה שלהם. התרגלו למשהו מסויים. וכאשר הם ראו את האתרוג שלנו התימנים, חשבו שזה לא אתרוג. עד שהם הבינו, שהם לא יודעים מה זה אתרוג. שיש להם בעיא.

לפני שנים רבות, אמרתי לת"ח גדול אשכנזי אחד, הרב הגאון יעקב מאיר שטרן שליט"א, תשמע, יש אתרוג תימני, אתה לא יכול להגיד שזה לא אתרוג. וכי מה זה? גויאבה? מה זה? מין חדש שלא היה ולא נברא? על כרחכם זהו אתרוג. ויש לימון. מוסכם מה זה לימון. תיקח אתרוג תימני, ולימון, ותרכיב אותם, ויצא אתרוג אשכנזי. אז מה זה אומר?

הוא נדהם. אמר לי, מה, זה ככה? עניתי לו, כן, פשוט מאד. הם אינם יודעים מהו האתרוג, אשר ייצר השי"ת מששת ימי בראשית.

בעת תשמעו. ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו, יישר כוחו וברוך יהיה, שלח לי סיפור שהתפרסם, מעשה שהיה בשנת התרע"ב, מלפני מאה ועשר שנים, אז באו התימנים הראשונים לארץ ישראל, כבר כמה עשרות שנים לפני כן החליטו לעלות לארצנו הקדושה. בחג פסח תער"ב סערה פתח תקווה, כשלבית הכנסת פרצו מתפללים בטענה שראו את העולים מתימן מכינים פיתות בעיצומו של פסח.

כידוע, התימנים עושים מצות אפילו בפסח עצמו, ויש כך אפי' בזמנינו. לא עושים מלפני פסח. בכל יום, אופים מצות. והסיבה היא, משום חיבוב מצוה, כמ"ש מהרי"ץ בעץ חיים בשם הגאונים. וכי הרי בלא"ה אנחנו פוסקים שהחמץ בפסח חוזר וניעור, אם כן אין לנו הבדל האם זה לפני פסח או בפסח, אז גם בפסח עצמו אפו בכל יום.

ושאלו, האם נכונה השמועה כי אתם אופים ואוכלים פיתות בעיצומו של חג הפסח?
צחק הרב גלוסקא, וצחקו בני קהילתו.
ענה הרב גלוסקא: "אנו אופים ואוכלים מצה, את המצה האמתית".

ואז החל הרב גלוסקא להסביר לרב ציטרון באריכות את תהליך אפיית המצות לקהילת בני תימן. מקניית החטים המשובחות ניקוי גרגיר גרגיר, חידוש אבנים הרחיים נקיות מחשש חמץ. הרי מנקרים את הריחיים, שטחנו חטים של שאר ימות השנה, להוציא את הקליפה העליונה. טחינת החטים, ושמירת הקמח בכלים מיוחדים, בניית תנור חדש, שאיבת מים שלנו, ועד ליום החג בו שלוש נשים אופות בזריזות ובשמירה שהבצק לא יתפח.

הרב ציטרון ביקש מהרב גלוסקא שידגים לו את תהליך האפיה. קרא הרב גלוסקא לאשתו ולשתי נשים נוספות, ובמהירות הדגימו כיצד אופות הן את המצות. אפו בנוכחותו מצות.

לקח הרב ציטרון את המצה שקיבל מהרב גלוסקא, נטל את ידיו בירך המוציא, עלה על שולחן, אכל מן המצה – הוא בעצמו בירך ואכל, לעיני כל הקהל – והכריז: "מצה זו, כשרה למהדרין מן המהדרין". נשק לרב גלוסקא, וביקש את סליחת בני תימן בשם כל בני קהילתו.

ומצת השלום, השְׁפִינָה שלום בין תושבי אם המושבות. אשריהם ישראל.

בזמנו [שיעור מוצש"ק ויקרא התש"ע] הבאתי מה ששמעתי סיפור דומה, על הרב מעייני, הרב של מגדיאל. משהו מעין הדברים האלה. שניהם רבנים אשכנזים, שגילו מיהם היהודים המקוריים. מהי מצה אמיתית. לא החורים קובעים. ראו שהכל נעשה כדת וכדין, מדויק עלפי הש"ס והפוסקים, ומצאו לנכון לאכול מצה זו בפרהסיא, לעיני בני קהילתם. להוציא מליבם.

ברוך ה' שזכינו, שהמסורת לא נשכחה, ומעשי אבות סימן לבנים, כן ירבה וכן יפרוץ, אכ"ר.

"געוואלד! גויים!" זעקו מתפללי בית הכנסת הגדול בפתח תקווה כשנכנסו לתפילת שחרית בחג הפסח שנת תרע"ב. לפני 110 שנים.
מה קרה? שאלו שאר המתפללים.

"אמרנו לכם שהאנשים האלה אינם יהודים" השיבו הראשונים בסערת רגשות.

בדרך לכאן ראינו את התימניות אופות לחם, פיתות, חמץ. וכולם יושבים ואוכלים בפרהסיא חמץ בפסח..."

מובן כי התימנים שהיו קמים ומתפללים מוקדם הספיקו לסיים כבר את תפילת שחרית, וכבר סעדו פת של-שחרית. והאשכנזים רק באו להתחיל שחרית. כנראה בשעה 7:00, או מי יודע 7:30.

סערת הרגשות והחשדנות, לא התחילה בחג הפסח, אלא הרבה לפני כן.

אל מתיישבי אם המושבות יוצאי אירופה, הצטרפו עולים מתימן.

הגלות הארוכה, והמרחק הרב בין חלקי העם, גרמו לחשדנות, ולעין צרה איש באחיו.

מוזרים היו היהודים יוצאי תימן ליהודים יוצאי אירופה.

צבע עורם, לבושם ומנהגיהם, גרמו ליוצאי אירופה להטיל ספק ביהדותם של יוצאי תימן. אבל רק עד לאותו פסח.

רב המושבה, הרב ישראל אבא ציטרון, אישיות מופלאה, נדהם ממה ששמע – מה? דבר כזה? פיתות בפסח? – אך ביקש לסיים את התפילה בשקט, ולאחריה ייגשו לברר את העניין.

לאחר התפילה, צעדו מתפללי בית הכנסת הגדול, ובראשם הרב ציטרון, אל מקום מושבם של יהודי תימן. כידוע, על יד פתח תקווה, היה את 'מחנה יהודה'.

הרב ציטרון קרא לרב הקהילה, הרב שלום גלוסקא. הוא היה רב התימנים ב'מחנה יהודה', לפני הרב משורר. שאער במקור. גם גלוסקא זהו שם 'מעוברת', בתימנית המשפחה הזאת נקראת 'קֶרֶץ', הם באו מצפון תימן.